

שבת טיש

וקראת לשבת ענג

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

ויצא יעקב מבאר שבע (כח, י) - רמז יש פאן לדברי חז"ל שאם ישמרו בני ישראל שתי שבתות מיד נגאלו, ועל ידי שבע שהוא היום השביעי, יצא יעקב מבאר הגלות. ואף שבע ראשי תבות עד ב' שבתות. (דברי עמוס)

ויצא ראשי תבות נתן צדקה ויצא לדרך, שהצדקה סגלה לשמירת הדרך. (שער השמים)

פרשת תולדות מסתיימת בפסוק **עלי נשיו לו לאשה**, ופרשת ויצא מתחילה עם **יצאת יעקב מארץ ישראל**, כדי לרמז לדברי חז"ל שאסור **לצאת לחוץ לארץ אלא לשה אשה**, ולשם פן יצא יעקב מהארץ. (רבנו אביגדור)

ראשי תבות של ויצא יעקב מבאר הם **יום, וסופי תבות ויצא יעקב מבאר שבע** הם **ארבע**, לרמז לדברי חז"ל שבתולה נשאת ליום הרביעי. (מדרשו של ש"ם)

עלים וירדים בו (כח, יב) - סופי תבות **יום, קדברי חז"ל** בחלוץ שהמלאכים היו עולים ומסתכלים בדיוקנו של מעלה וכשראו את פניו של יעקב חקוקים בכפא הכבוד, בקשו להטיל בו **מים** מחמת קנאה, ותבת בו בגימטריה **שמונה** לרמז לדברי חז"ל שם, שרחבו של הסלם שרואה יעקב בתלומו היה **שמונה** אלה פרסאות. (תורה מסיני)

ויגל אתי האבן מעל פי הבאר (כט, י) - אם תגלל ותוריד את תבת אבן שהיא בגימטריה נ"ג מהתבות **פי הבאר** שהן בגימטריה צ"ח, יתרו רמ"ה כמנין זה להודיעה דכוחו גדול, כפרוש רש"י. (מגדנות)

קרא שמו לוי (כט, לד) - מפרש רש"י, שהקב"ה שלח את המלאך **גבריאל** וקרא לו שם זה, ורמז לזה שקל אות שנה בתבות אלו הן אותיות **רמ"ו**, והן בגימטריה **גבריאל**. (מגדנות)

השדה אל-צאנו (לא, ד) - ארמו חז"ל בכרכות, שאין יעצים אלא **בשדה**, ומוסיף שם רש"י את מאמר העולם **אזנים לפתל**, והן מרמזות בתבת **אל** ראשי תבות **אזנים לפתל**, והתבות בגימטריה **יצא אל-צאנו השדה**. (מגדנות)

ספורים בפרשה

ויצא יעקב מבאר שבע ויגל הרנה (כח, י)

הגיל היה רבי ויחאל מיכל עפשטון בעל "ערוך השלחן" להסביר את מנהג הרבנים לחתום במקתביהם ובספריהם "החונה פה קהלת קדש פלונית", פי לרבנים בישראל אין בית קבע משלהם, והעיר בה הם מקהנים ברבנות אינה אלא חניה עראית. עליהם להיות מוכנים תמיד לנדוד ממקומם ולבקש רבנות בעיר אחרת, בעמדם על משמר התורה והיגארה.

כל ימיו, השתוקק ה"חפץ חיים" לעלות להשתקע בארץ ישראל, ופעם לעת זקנותו אף עשה מעשה והחל בהכנות לקראת עלייתו ארצה, בה הוכן לו עלי-פי בקשתו מקום מגורים במושבה פתח תקוה. כשנודע הדבר, החלו פרנסי רדיו להניאו ממחשבתו, ואף מהקהלות הסמוכות שלחו אליו שליחים לדבר על לבו שלא להותירם בצאן ללא רועה, אולם ה"חפץ חיים" לא קבל את דבריהם. כשנודע הדבר לרבי חיים עוזר גרודזינסקי בעל "שו"ת אחיעזר", פתח את רגליו לרדיו. בבואו, החל להסביר את ההשפעה העצומה שיש ל"חפץ חיים" על יהודי הגולה, וסיים את דבריו הנלהבים בפסוק: "עלינו לזכר, שפאשר הסב הדגול מסב אל השלחן, מתנהגים הנקדים ביראת כבוד", וכששמע זאת ה"חפץ חיים" בטל את תכניתו ונתת במקומו, כשהוא ממשיך להשפיע מהודו על יהודי הגולה.

ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה (כח, יב)

משלם ליב, ראש הקהלה בעיר קלם, היה עשיר מפלג ובעל גאון, ובהנה פפי הבריות 'שלם'. תקיף היה בדעתו ונדה בעריצות בגני הקהלה שרעדו מפניו, שכן היה מקרב למלכות. בפרשת ויצא, דרש מגיד העיר רבי משה יצחק דרשון, הידוע כמניין 'המגיד מקלם' בבית הפנסות, ודרש את הפסוק הלז פד: "והנה סלם מצב ארצה" - סופו של שלם (על משקל סלם, פאשר ש"ו ימנית ושקאלית מתחלפות בפי יהודי ליטא) לשבב באדמה כסופם של כל בני האדם, אולם עתה למרבה הצער "ראשו מגיע השמימה" - מתנשא הוא בגאון על כלם ורשעותו זועקת השמימה. בני העיר נהנו משנינותו של המגיד שמדד לו לאותו רשע באולתו, אולם לא עברו ימים ארפים וראש הקהל פטרו מתפקידו והוא נאלץ לטל את מקל הנדודים.

והנה מלאכי אלמים עלים וירדים בו (שם)

בילדותו של ה"פני מנחם" מגור, למד עם אביו ה"אמרי אמת" את פרשת ויצא, וכשעסקו בחלום יעקב שאלו אביו: "אמר נא לי, אם יעקב אבינו ראה את מלאכי השרת עולים וירדים בסלם שראשו מגיע השמימה, מדוע לא עלה אף הוא עצמו לשם כדי להגיע אל השמים?" התחיד הבה וענה על-אתר: "אבא, והרי היה זה רק חלום, ואיך יעלה השמימה בחלומי?" הסכים עמו האב: "אמנם היה זה אך חלום, אולם הרי חלומותיו של האדם הולכים אחר הרהורי לבו ביום, ותמה אני אם יעקב אבינו לא שאף והשתוקק בחלומי להיות גבוה יותר ממדרגתו באותה שעה?" הרהר הילד מעט ואחר ענה ואמר: "מה היה לו ליעקב לעלות בסלם? והרי בחלומי ראה את ה' נצב עליו, ואם הקב"ה לידו מה לו לחפשו במקום אחר?" נהנה האב מתשובתו המחפמת של בנו וידע פי לגדלות נוצר.

היה היה

והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה

משבח היה הסבא קדישא רבי ישראל מרוזין את המקפידים לאכל סעדת מלכה מלכה, סעדתא דדוד מלכא משיחא. והיה דורש פסוק זה ואומר: "סלם ראשי תבות סעדת לזית מלכה, שאף היא סלם המצב ארצה במאכלים גשמיים, אולם ראשו מגיעה השמימה". גם בנו רבי דוד משה מטשורטקוב, היה מפליא את מעלות סעדת מלכה ואמר שיש בבקחה סגולה להגן ולהציל את המקפידים לקימה מדי מוצאי שבת. חסידיו נהגו להתאסף בבית מדרשו לסעדת מלכה מלכה בצותא ובדבוק חברים, משוררים זמירות להזכיר זכות אליהו הנביא ומספרים ספורי צדיקים לעזר זכותם וללמוד ממעשיהם הטובים. פעם, כאשר ישבו החסידים במנהגם בסעדה, הופיע לפתע רבם והתישב יחד עמם, ולאחר שהפליג בשבחה של סעדת דוד המלך, החל לספר:

שני סוחרים שתפים היו ר' יעקב ור' חיים דוד. יראי שמים היו השניים ומקפידים על קלה כבדמורה, וביותר היו מקפידים לערוך מדי מוצאי שבת סעדת מלכה מהלכתה, ולא היו מסתפקים במיני מזונות ומגדים, אלא היו נוטלים את ידיהם לסעדה על פת דוקא, כדי ללנות בראוי את שבת המלכה, כסעדתו של דוד המלך מדי מוצאי שבת, להודות לה' על שהזיזוהו ללשכל, כי ידע שעתיד הוא למות בשבת וכל מוצאי שבת היה שמח על שלא הסתלק באותה שבת. פעם אחת, נודע לסוחרים כי היריד המסחרי הגדול עתיד להתקיים ביום ראשון בשבת, והשניים נאלצו אפוא לצאת לדרךם מיד במוצאי שבת, כדי להספיק להגיע לעיר הרחוקה בה מתקיים היריד. טרם צאתם לדרך, נטלו הסוחרים עמם מאכלים מסעדות השבת, כדי לקיים את מצות מלכה בעודם באם הדרך. אותו לילה, היה ליל חרף סגרירי, החשך והערפל פסה את עין הארץ וכאשר החל השלג לכסות את שבילי הדרך, הששו הסוחרים שמא יטעו בדרךם בהעדר דרך סלולה. לפיכך החליטו הסוחרים להמתין עד שד הפערה, אך בשבקשו להסב לסעדת מלכה מלכה, נזכרו ששקחו לטל עמם פד מים ואין באפשרותם לטל ידיהם לסעדה. הביטו הסוחרים בה זכה, וכשראו אור מנצנץ מרחוק, מהרו לנסע לשם.

כשהגיעו, גלו בקתה קטנה עומדת על אם הדרך. התדפקו הסוחרים על דלת הבקתה, וזו נפתחה בידי אבר נכרי שהזמנים להנכנס פנימה, להתחמם ליד התנור המוסק ולנוח מעט מעמל הדרך. שמוהו השתפים על הארת הפנים של האבר, נכנסו פנימה וישבו לסעד את סעדת מלכה מלכה. בסיקם, בקשו להפך מהאבר שבה היטיב עמם, אך להרדתם נפרצה לפתע דלת צדדית בבית ודרכה נכנסו פמה ברוזנים אמתניים פאשר בידיהם חרבות שלופות ועיניהם יורות זיקים. "לאן אתם מבקשים ללכת?" שאגו השוודים, "מפאן לא תצאו חיים! הבו לנו את כספכם ולאחר מכן נהרג אתכם, פני שנוהגים אנו בכל האזרחים שנקלעים אלינו", אמרו השוודים ופרצו בצחוק מפחיד. אימה ופחד נפלו על השתפים היהודים, והם החלו להתחנן על נפשם פשה מציעים לשוודים את כספם ומבקשים את נפשם לשלל. הדררים נפלו על אונים ערלות והשוודים האכזריים הסכימו רק לתת להם זמן-מה כדי להתודות טרם מותם.

עודם עומדים ובוכים בדמעות שליש, נשמעו מבחוץ קול פעמוני מרפכה מצלצלים, ואל חצר הבקתה נכנסה מרפכה בה ישב פריץ הדור פנים. הלה התדפק אף הוא על דלת הבקתה ובקש מחסה עד שהפערה תחלף ושוב יעלה בידו לצאת מהסבא, אלא שהשוודים מהרו לכלא את הפריץ בבית בהודיעם לו כי ממקום זה לא יוצאים בחיים. בעל פרחו נאלץ הפריץ למסור את כל רכושו לשוודים, אך טרם מותו בקש מהם להביא לו בקבוק יין-שרף כדי להרוות את צמאנו. הסבים ראש השוודים לבקשתו של הפריץ, אולם דרש תשלום מלא בעבור המשקה, אלא שפיסו של הפריץ היה קרן, שכן כל פספו נגזל בידי השוודים. פנה הפריץ אל השתפים היהודים ששקבו בצד והמתינו למותם, ואחד מהם נזכר שעל צנארו קשור מטבע עתיק כסגלה ושמיכה. מסר הפריץ את המטבע לידי השוודי, וכאשר קבל את בקבוק המשקה בקש מהשוודים לשתות גם עמו, שכן אין זה מדרך העולם לשתות יחידי. לא ארכו הרגעים, וכאשר שתו השוודים את המשקה, נפל עליהם שתוק והם נפלו בלם פאחד על הארץ פאבנים ונאלמו דם. הפריץ התעשת ראשון, וצוה על שני השתפים לטל את כל החפצים והרכוש אשר במקום ולהמלט יחד עמו ממאורת השוודים.

כשסיים רבי דוד משה לספר את הספור, נענה ואמר: "יודעים אתם מי היה הפריץ שהציל את שני השתפים? היה זה דוד המלך בכבודו ובעצמו שהטריח את עצמו כדי להציל את שני היהודים שהקפידו מדי שבוע לסעד את סעדת מלכה בראוי". לאחר שסיים את ספורו, חזר הרבי לחרו והחסידיים נותרו משתאים לשמע הספור המפעים. למחרת עם שחר, הגיעו שני סוחרים לטשורטקוב, והתרגשות גדולה נכרה על פניהם. השנים ספרו, כי שתפים הם בעיר פלונית ואמש יצאו לדרךם אל העיר הגדולה כדי להשתתף בירי, אך בדרךם התנפלו עליהם שוודים, ובדרך גם הגיע פריץ בלתי מר והוא הצילם מרדת שחת. נרעשו החסידיים לשמע הספור, שכן פרטי דמו בדיקו לספור שספר רבם אמש, והתפעלותם גדלה יותר פאשר נודע להם כי אמנם מקפידים שני השתפים כל ימיהם על סעדת מלכה מלכה בראוי, ויהי לפלא.

מאורות

הרב הקדוש רבי משה שפירא מפלאוויטא זצ"ל ליום ההולולא ט' בכסלו תקצ"ח

בנו של רבי פינקס מקורין, רבה של סלאוויטא ומיסד בית הדפוס הנודע בה, נודע כגדול בתורה, ונחן גם בכשרון הנגינה ושמש כסופר סת"ם מקנה. רבי יעקב שמשון משיפוטובה מנהו לרבנות סלאוויטא, אולם הוא לא רצה להנות מבתרה של תורה ושמש בתפקידו שלא על-מנת לקבל פרס, ולפירסוהו יסד את בית הדפוס הנודע בסלאוויטא. את עבודת הדפוס עשה בקדשה וטהרה, והפיס רק ספרי קדש בלבד שהדור רב ונהנה דקדקנית. את הנהגת הש"ס הנודע שנדפס בסלאוויטא, ערך בערב שבת קדש לאחר הטבילה, ואמרו שטבל את אמהות הדפוס במקנה טהרה. גדולי דורו אמרו עליו "משה זכה וזכה את הרבים" וחסבו את ספריו שחשבים היום לוקרי המציאות. צדקתו היתה לשם דבר ואמרו עליו שלא היה מפי צורת מטבע, והיה מעניק לכל פושט יד כל מה שהיה תחת ידיו. פעם, ישב עם חסידים לסעדת ראש חדש ולפתע נקרא בדחופות לבית הדפוס, אם הוא מאן ואמר: "הרי כל עסק הדפוס אינו אלא בשביל שאוכל להגיע לשעה אחת של קדשה מתוך קרת רוח, ועכשו אבטל שעה זו בשביל העסק?" בערב ימיו, בשנת תקצ"ה, הוטלה עלילה שקרית על בית הדפוס ושני בניו רבי שמואל אבא ורבי פינקס נשלחו לגלות בסבי, לאחר שהלקו עד זב דם. בדרך גם הצליחו האחים לשרד את הגלות וחרו בשנת תרט"ז, אלא שבינתיים נפטר אביהם משברון לב בשנת תקצ"ח, ורקבות מספרי הדפוס העלו על המוקד עקב העליה.

יוסיף דעת

כמה פעמים מופיעה המלה "סולם" בתנ"ך, ובנו, למרבה הפליאה, היא מופיעה פעם אחת בלבד, בפרשתנו בחלום יעקב. יש תיבות רבות שהן יחידאות בתנ"ך ומופיעות רק פעם אחת, ולכן התחבטו המפרשים בביאורן, שכן אין באפשרות לבדוק את הסברן בהקשרים אחרים. משום כך גם השתרבו ללשונות השגורה תיבות רבות שמוזכרות בתנ"ך, וכיום משמשות לביאורים שונים, כאשר משמעותם המקורית לוטה בערפל. כבר הגאונים עסקו בירשום בלם אלו כדי לשמור על נוסח המסורה, והשתמר חיבור של רב סעדיה גאון לביאור תשעים מלות בודדות בתנ"ך. ברשימות חכמי המסורה סומנו התיבות היחידאות בסיומן ל, משמעותה 'ליתא', דיינו אין כמותה בתנ"ך כולו. הסכום הכללי של תיבות התנ"ך הוא יותר מ-300 אלף, ומתוכן 1,480 הן מלים יחידאות, אולם רבים מהן מופיעות שוב בהטיות שונות, ורק מיעוט מוגדרות יחידאות ממש, שלעיתים קשה לעמוד על ביאורן. חלק מהתיבות התבארו בידי חז"ל, שהשתמשו בתיבות אלו ופירושן אפוא ברור לנו, אולם לתיבות אחרות אין ביאור מדויק. בספר בראשית למשל, מופיעות תיבות אלו כייחידאות בתנ"ך כולו, או שמופיעות בכמה הטיות רק בספר זה: ויבא, אמתת, ויבאר, גביר, הלה, זקנים, חום, חמת, פנים, ולט, מנים, נקדים, הנשה, הסדר, זבנונה, העקדים, ערבון, ופצל, פתר, פתרים, הצעיר, עבדו, הרקות, שדפות, שער, השקת, בספר חבקות תיבה אחת יחידאית במקמתו, וכן בספר יונה מיקון, במיכה אינתי, בעזרא אנטל, ובדברי הימים א' גופת. בספר יהושע שתי תיבות יחידאות, עבד וחקתו; וכן בהושע שתיים, אהי ומשטמה; בזכריה אמצים וחבלים. בספרי עמוס, דינאל ודברי הימים ב' - ארבע תיבות. ספר איוב עשיר במלים יחידאות, וחלק מהן נכנסו לשגרת היותר כמו יעיש, פון קמטו, רגבים, שח, שמץ ועוד, ויותר ממנו בספר תהלים. גם ספר משלי ומגילת שיר השירים עשירים בתיבות כאלו, שהם כתובים בשיר ומליצה.

וילך ראובן בימי קציר החטים וימצא דודאים בשדה

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

דרך שבעת ימים - יש לחקר, למה נשתנה יעקב בהליכה זו שלא קפצה לו הארץ כמשפט לאוהבי שמו, ומצינו שאפלו לאליעזר עבד אביו קפצה לו הארץ, ומן הנכון אליו יאות עשות, גם להצילו מהרודף ולא היה משיגו לבן. ואולי כי הגיד לו האדון ברודף הוא בזה שאין צריך לברתו, כי הגם שהדפיקו לבן, היוכל דבר דבר אליו אפלו דבור, וזולת זה היה מראה חס ושלום כי לא יכול הצילו מיד לבן, וגדול הגם היה שגגם שהוא בעל בחירה ימנע מעשות בחירתו ויעקב:

גם בזה ה' סבב כמה סבובין פריית ברית עמו לכל זיוק, שבאמצעות הדבר נתגברו עליו ישראל בימי השופטים כשפא עליהם, והוא כוונן רשעים במאמדם ז"ל. גם מזה נמשך קבורת רחל במקום ההוא כדי שתהיה לטובה אות בגלות בנייה באמדם ז"ל בטעם קבורתה שמה:

לולי אלקי אבי וגו' - טעם שלא הספיק לומר אלקי אבי אברהם, נתבון לומר שני ענינים, אחד להיותו אלקי אבי עמד לי והצילני מידך בזכות אבי. והשני להיותו בעל היכלת ומשגיח ושופט בצדק ומציל עשוק, והוא אמרו אלקי אברהם, פרוש אלקי שפרסם אלקותו ואמתתו אברהם והודיע בעולם נוראותיו אשר הוא הבורא הוא המשפיע ושופט בצדק, וזולת זה אם היה לאבי אלוה אחר לא היה מציל מידך, כי כמה אלהות יש שלא יעילו לעובדיהם, אין פאלקינו ברודף הוא:

את עיני וגו' - שאם לא היה לו העני הגם שהיה האמת אתו היה ה' מאריך אפו ולתת לו שכרו לעולם העליון, ולצד עינו קים לו ביומו תתן שכרו ונתן לו יגיע פשו:

בתקופת הראשונים, התגוררו רבים מחכמי ישראל בצרפת ואשפנו. צאצאיו של רש"י ותלמידיו הרבים, שהיו בעלי התוספות ומפרשי התלמוד, תקעו יתד במדינות אלו ומשם יצאה תורה לכל הגולה. באותם ימים, החל להתפרסם שמו של הרמב"ם, רבנו משה בן-מימון, שהתגורר במצרים ושמעו יצא בכל העמים. לצד תומכיו הרבים שהעריצוהו ללא גבול, סבל הרמב"ם גם מתנגדים ובעלי פלגתא, שדעתם לא היתה נוחה מחבירו ושיטתו. לספרו המפרסם "משנה תורה" שבנה ה'ד"ד החזקה' על-שם ארבעה עשר החלקים שבו, בו רפו את כל ההלכות, התקנות והגזרות שהתקבלו מימות משה רבנו ועד ימיו, קמו מתנגדים שטענו שבקבוצות זאת יפסיק העם את למוד המשנה והמקרא, שכן הכל ערוך ומוכן הלכה למעשה. אך בעקר קמה ההתנגדות נגדו פאשר התפרסם ספרו "מורה נבוכים" אותו חבר בעבור תלמידו רבי יוסף אבן-שמעון, כדי להדריך את הנבוכים בעם באמונה בבורא העולם ובדרכי הנהגתו. מתנגדיו חששו שבקבוצות הספר, דוקא תחלש האמונה בקרב המון העם, שיתקשה להבין את הרעיונות העמוקים שבספר. חכמי אשפנו נחרדו לשמע השמועה הרחוקה על "המורה", ומאחר יותר אף הוטל חרם על ספרי הרמב"ם שהופץ בקהלות צרפת וספרד. ופוח גדול התעורר בין גדולי הדור ההוא, והיו אף שפתבו על הרמב"ם ש"אם גם אמת הדבר שהיה נזהר בכל מצות שבתורה, הלא מצינו גדול ממנו שמשמש שמונים שנה בקהנה גדולה ולבסוף נעשה צדוק".

באותם ימים, החליטו כמה מחכמי אשפנו לשגר את אחד מחבריהם אל הרמב"ם, כדי לתהות על קנקנו ולבדק אם גדול הוא ביראת שמים ובקיום המצוות, כמו שגדול הוא בתורה. נמנו החכמים והחליטו לשלח את החכם רבי מאיר למצרים, ובקשו ממנו לעמד על זהותו של הרמב"ם ולטורח את שמו. ימים ארמים נסע רבי מאיר עד שהגיע למצרים, וכאשר הגיע לביתו של הרמב"ם הבין רבי משה מיד כי האורח בא אליו מאשפנו הרחוקה כדי לבחן אותו ולעמד על טיבו. קבלו הרמב"ם בפנים יפות וכבוד גדול והזכיר לאורח הנכבד, כי בדרך עצר לפוש ליד מעין מים, ובשהותו שם הותרו בטעות את אחד הספרים שנטל עמו בדרך. האורח נדהם לשמע הדברים, וכאשר דק בכליו גלה כי אמנם נעדר הספר מאמתחתו. הוא מהר לשלח את משרתו אל המעון בו עצר טרם הגיעו למארחו, ובדברי רבי משה נמצאה האבדה במקומה. נרעש האורח אל מול גלוי כחו של הרמב"ם, אך עדין לא היה שלם בדעתו לגבי מהותו. ישב רבנו משה עם אורחו הדגול והשנים עסקו בתורה, פאשר רבי מאיר האורח עומד נפעם אל מול כחו הגדול של הרמב"ם שכל רז לא אניס לה.

דברי הימים

ראובן בן יעקב נולד ב"ד בכסלו ב'קצ"ב, ונפטר בן 125 ב"ד בכסלו ב'ש"ז. קבור בבני רובין, או בארבל, או בחורבת רומא שבבקעת בית טנפה.

שמעון נולד בכ"ח בטבת ב'קצ"ג, ונפטר בן 120 בכ"ח בטבת ב'ש"ג. קבור ליד קלקליה או ליד אמציה.

לוי נולד בט"ז בניסן ב'קצ"ד, ונפטר האחרון בן 137 בט"ז בניסן ב'ש"א. קבור בארבל או בכפר מגדא.

יהודה נולד בט"ו בסיון ב'קצ"ה, ונפטר בן 119 בט"ו בסיון ב'ש"ד. קבור במרכז העיר יהוד.

יששכר נולד ב' באב ב'קצ"ו, ונפטר בן 122 ב' באב ב'ש"ט. קבור בצידון רבה בשפת הים הגדול.

זבולון נולד ב' בתשרי ב'קצ"ט, ונפטר בן 124 ב' בתשרי ב'ש"כ. קבור ליד אחיו יששכר.

דן נולד בט' באלול ב'קצ"ה, ונפטר בן 125 בט' באלול ב'ש"כ. קבור באשתאול, או בהר תבור.

נפתלי נולד בה' בתשרי ב'קצ"ז, ונפטר בן 133 בה' בתשרי ש"ל. קבור בקדש נפתלי.

גד נולד ב' בחשוון ב'קצ"ז, ונפטר בן 125 ב' בחשוון ב'ש"כ. קבור בעיר סלט שבירדן.

אשר נולד ב' בשבט ב'קצ"ח, ונפטר בן 123 בכ' בשבט ב'ש"א. קבור בקדש, או באל יהודיא.

יוסף נולד ביום א' או כ"ז בתמוז ב'קצ"ט, ונפטר בן 110 ביום לידתו בשנת ב'ש"ט. קבור בשכם עם בניו.

בנימין נולד ב"א בחשוון ב'ר"ג, ונפטר בן 111 ב"א בחשוון ב'ש"ח. קבור ליד ירושלים או בבני ימין.

כשהיזם החל להעריב, הזמין הרמב"ם את האורח לסעד יחד עמו את סעדת הערב, אך פאשר הגישה הקערה אל השלחן, הודעו רבי מאיר ונשימתו נעתקה. בקערה הנח תבשיל מוזר שהיה דומה לאצבעות אדם, תבשיל שפמותו לא ראה מימיו. נבעת האורח מפראה עיניו ונפשו בחלה במאכל, וכאשר שאלו רבנו משה מדוע אינו מסב לסעדה, השיב כי אינו חש בטוב וקשה לו לאכל את התבשיל. עודנו יושב וממתין, ולפתע שומע הוא את הרמב"ם קורא בשם עבדו ואומר לו: "פתרום, רדנא אל המרתך והבא לי משם פד יין". התפלא רבי מאיר בלבו שבעתים וחשבי: "הרי פתרום הוא שם נכרי, ואם גוי הוא משרת זה, כיצד שולחו רבי משה להביא את היין, והלא במגעו אוסר את היין לשתיה? עודנו עומד ותמה, והמשרת חזר כשבידיו פד היין ובקש למזג לו לרבי מאיר מלא הגביע יין, אלא שהוא משך את רדיו וסרב אף לזה, תוך כדי התנצלות על גיפוחו ותשישותו הגדולה, עד שאין בכחו אף ללגם את היין הפגש לו. צנה רבי משה למשרת להגיש לאורח מים צוננים להשיב את נפשו, והורה לו להציע לו מטה נוחה, כדי שיוכל להחליף כח לאחר דרכו הארפה. בעוד רבי מאיר מתבונן לעלות על יצועו, נחרד לפתע לשמע כיצד מצוה המקארח למשרת לטל את העגל הרך שברפת, ולהרגו בטרם יבשלו בקדרה לסעדה של מחר. נקל לשער, כי שנתו של האורח נדה מעיניו כל הלילה, והוא המתין בדרכות עד שיאור היום, כדי שיוכל להסתלק מן הבית בו ארעו כל אותם מקרים מוזרים ותמוהים.

עם שחר, הקדים רבנו משה לברך את אורחו ובקש ממנו להכנס לחדרו ולשמע את אשר בפיו. "יודע אני את מטרת בואך אלי וידועים לי החשדות שהטילו בי. יודע אני גם מדוע סרבת לאכל על שלחני ולשתות את ייני, ושמתי לבי כי החשדות מלאו את לבך עד שדעתך התבלבלה עליך, אולם הבה ואסביר לך דבר דבר על-אפניו. התבשיל שהגש אמש בפעדה, אינו אלא צמח הדודאים אותו מצא ראובן בשדה והביאו לאמו לאה. צמח זה צורתו פאצבעות אדם, אולם סגלה גדולה לאכל אותו ויפה הוא לבריאות. אף עבדי יהודי פשר הוא, ואל תתמה על שמו פתרום, שכן גם לאביו של רבי יוסי המזכר במדרש רבה פרשת פקודי קראו בן. ואף על הצווי להרג את העגל אין לך לתמה, שכן בן פקועה הוא שנמצא בבטנה של פרה שנשחטה פדיו, וכן פקועה אינו צריך שחיטה". נחה דעתו של רבי מאיר מהנהגות מארחו, וכאשר הראה לו הרמב"ם את "המורה" ופשט לו את כל ספקותיו, התפעל מגדלתו ונפרד ממנו בכבוד גדול, וכאשר שב לארצו פרסם את שמו של הרמב"ם בגדול חכמי הדורות, עד שאמרו עליו כי 'ממשה רבנו ועד משה בן-מימון לא קם כמשה'.

מטעם

ויפגע במקום (ת.ס.)

כתב בעל הטורים, ששלש פעמים נאמר מקום בפסוק זה, ויפגע במקום, מאבני המקום, במקום ההוא, לרמוז על שלשת הדגלים שגניזו של יעקב יעלו לבית המקדש, ובטעמי המקרא יש רמז לשלש פתי המקדש שנקראים מקום, ושם השירה ה' את שכינתו. הראשון בקדמא ואזלא, שכן הקב"ה הוציאם לגלות לפני זמנם, כפי שדרשו חז"ל את הפסוק ונשנתם שהוציאם לגלות שנתים קדם זמנם כדי שלא יכלו בגלות. השני בזקת קטן, שגם הוא הזקק לעם ישראל רק לזמן קטן ונחרב לבסוף. אולם השלישי בטעמי מאריך סוף פסוק, שכן הוא יעמד לעולם ועד ויהיה סוף פסוק לעם ישראל. (תפוז חיים)

ופרצת ימה וקרמה וצפנה ונגבה (ת.ס.)

תבת ופרצת בטעם תביר שהיא אותיות בריית בהפוך האותיות, כי אם ישמרו בני ישראל על הברית עם ה' אז יגדלו ויתרבו, אה אם יתפכו את בריית ה', אזי יתפרזו בין האמות. (ראשי אבות)

והנה אנכי עמוך (ת.ס.)

התבות והנה אנכי בטעמי קדמא ואזלא, כדי לרמוז על יוסף הצדיק שהקדים והלך למצרים לפני יעקב, ועל ידו הקדימה השכינה וירדה לשם, כדי להגן על יעקב ובניו. (מנחה עמוקות)

מדגש

שתי אותיות יש בכ"ב אותיות לשון הקדש, שאינן עומדות בפני עצמן ואינן נמנות להבור עם שאר האותיות. האות א"ף עם האות ט"ת הן יחד עשה, כך ב"ת עם ח"י"ת גימ'ל עם ז"ו, דל"ת עם זא"ו, אולם האות ה"א עומדת לבדה ואין לה בת זוג להשלימה לעשר. וכן היא האות נ"ו, שכן ו"ד מתחברת עם צ"ד להשלים למאה, כ"ף עם פ"א הן מאה, וק"ד למ"ד עם ע"ו, מ"ם עם סמ"ה, אולם הנו"ן עומדת לבדה. שתי האותיות ה"א ונו"ן שעומדות לבדן, מרביבות את התבה "הו", והיא מזכרת בפרשתנו בפסוק: "הן עוד היום גדול, לאיעת האסף המקנה". וזאת דרש רבי נפתלי מרופשיץ, מדוע עוד היום גדול, והגלות נמשכת עד אין קץ, ועדין לא בא העת של האסף המקנה בביאת הגואל? מפני שאנו בבחינת "הו", שאין בנו אהדות וחבור, אה באשר נתאחד, ואסף המקנה.

ממלך

רבי יוסף איש רוסיקה היה מקרב למלכות, והשתדל רבות למען אהיו היהודים ויפא למי שאינם בני בריית ומתמסר בכל ויבלתו לעמד לימים. פעם, הגיע אליו ומזמר אחד, אולם רבי יוסף מאן לראות את פניו ודחהו מבייתו. לפליאת באי ביתו הסביר: "בני ישראל נמשכו לעפר, כמו שנאמר ליעקב בפרשת ויצא ויהי זרע בעפר הארץ, ואלו אמות העולם נמשכו למים, שנאמר בישעיה ושאון למים בשאון מים כבירים, עפר לכשעצמו נאה וזאה, וכן מים לעצמם, אולם במקור זה עפר ומים מערבים בו, נהפך הוא אפוא לרפש ובץ, ומעודי תחלה נפשי ברפש..."

לאחר שנות השואה האיומה, ממנה נצל רבי אהרן קוטלר יחד עם משפחתו, עלה לירושלים כדי לבקר את חותנו רבי איסר זלמן מלצר בעל "אבן האזל", ולאחר שהיה קצרה בארץ התבונן לנסע לאמריקה, כדי להקים בה את ישיבתו ולהמשיך בהרצת התורה שלו כדרך לפני המלחמה. קשה לתאר את ההתרגשות שאחזה ברבי איסר זלמן בעת שחתנו ונכדו רבי שניאור קוטלר נפרדו ממנו, אולם לפליאת באי הבית, לא לנה אותם עד המכונית שבאה לקחתם לשדה התעופה, אלא נותר להמתין על מדרגות ביתו, כאשר בעיניו לנה את אורחיו היקרים לו כבבת עינו. לאחר זמן מה, היו ששהו באזניו של רבי איסר זלמן על הנהגתו זו, ותשובתו היתה מרטיטת לב: "ראו נא ושימו אל לבכם שלא כל חבריו של נכדי זכו להנצל מגיא ההריגה ולעלות ארצה. רבים מהם עלו על המוקד ומשפחתם נגדעה בחר"אף, וכיצד יכול אני לרדת לרחוב של עיר ולהפרד מצאצאי בשמחה ובהתרגשות, והרי יש משפחות רבות שלא זכו לכך?" והיו דברים אלו לספר מוסר לשומעים על רגישות לבו של רבי איסר זלמן ועדינות נפש.

בערב ימיו, חש פעם רבי אליהו אליעזר דסלר בעל "מכתב מאליהו" שלא בטוב, והוא פנה לתלמידו שישב ליד מטת חליו בבקשה להזמין אליו את הרופא. כששמע התלמיד דברים אלו, הדרז מאד, כי ידע שאם הרב דסלר מבקש משהו, הרי שוואי חש הוא יסורים גדולים, שכן מעולם לא השתמש בזולתו. סר אפוא התלמיד לביתו של ר' אפרים בלוד שהתגורר בסמוך, שבייתו התקן אחד הטלפונים הבודדים שבניסטקה, ומשם התקשר במהירות לדוקטור שטוקר, שהבטיח להגיע אל הרב בהקדם ולנסות להיטיב את מצבו הרפואי. תוך כדי דבור ושהיה בביתו של ר' אפרים, הבחין התלמיד כי מארחו מטרד מאד, ולאחר הפצרות חוזרות ונשנות הסכים הלה להשיח את אשר לבו. התברר, כי למחרת עתיד להיות היום האחרון שלו לתשלום חובו ברישית המס על הכנסותיו במשך השנה שעברה, והחוב נאמד בתשע מאות לירות שטרלינג. היה זה סכום עצום, ביחס למלגתו של אברך בכולל באותם ימים שעמדה על ארבע לירות בלבד. כששב התלמיד אל הרב דסלר, הודיע לו כי הרופא מתעתד לבוא בהקדם, ודרך אגב ספר לו גם על מצוקתו של ר' אפרים. כששמע זאת הרב דסלר, שכח מיסוריו והתמלא צער על מצוקתו של ר' אפרים, שהיה מחשובי בני הקהלה ותמיד עמד לימינו באחזקת הכולל שלו ושאר מוסדותיו. לאחר שהרופא בדק את הרב, הגיע למסקנה כי מצבו אינו חמור ורוחו של הרב שבה אליו. מיד לאחר מכן, התישב על מטתו בכחות עלאיים, נטל דף ועט ובקשי הצליח לאחז את העט מרב חלשתו. הוא רשם שני פתקים, אחד הפנה לרבי דב שטינהויז שלעתידי התמנה כמשגיח בישיבת קול תורה, ובו בקש למסר לתלמידו חמש מאות לירות שטרלינג באחריותו של הרב דסלר, והשני הפנה לידיד אחר עם בקשה לקבל הלוואה בסך ארבע מאות לירות. השעון הורה כבר על השעה שלש לפנות בקר, אולם הרב דסלר בקש מהתלמיד לסור באפן מידי אל הנמנעים, לטל מהם את הכסף ולהביאו מידי לר' אפרים. בצרוף דבריו שאין לו להיות מטרד מהחזרת החוב, ויכול הוא להשאיר את הכסף אצלו עד שירחיב ה' את גבולו. בשעה ארבע לפנות בקר שב התלמיד משליחותו, והרב דסלר התנצל לפניו על שהטריח אותו ואמר: "יצאתי מגדרי שלא להשתמש באחרים, כי חפצתי שיהיה לך חלק בענין זה גדול. יהודי שבה הרבה פעל למען תורה, אסור לו ללון בצער, חס וחלילה שיהודי כזה יוציא דמעה מעיניו."

ספר פעם רבי חיים קרוזוירט על נסיו בשנות השואה והתבטא כי ארבע פעמים נצל ממנות לחיים, ותלה זאת בזכות מצוה שעשה בנעוריו כשהיה בן שבע עשרה והתגורר בעיר ורשה. באותם ימים, הגיעו לעירו תלמיד חכם גדול בשם רבי ישעיה מראנא, שהגיע לורשה לשם נתוח בעיניו, ורבי חיים מסר לו את מטתו ללון בה, כשהוא עצמו ישן על הארץ במשך כל חדשי הקיץ. בעת השואה, נקרא פעם אל מפקד המחנה הערץ שהאשימו כמרגל והוציא את פקדתו להרגו ביריה. החיל שהצטוה לקים את גזר הדין, גר את רבי חיים אל היער. הוא כבר נפרד בלבו מארץ החיים, אך בדרך התחנן לפני הקב"ה ובקש להנצל ממנות בזכות אותה מצות הכנסת אורחים שקיים בנרשה, כאשר במשך חדשים ארפים ישן על הרצפה למען אותו תלמיד חכם עני שהתגורר אצלו. למרבה הנס, פנה אליו פתאום החיל ואמר לו: "כלום חושב שאני סדיסט? והרי גם לי אשה וילדים בבית ואיני מסגל לרצח אותך". כדי להסיר כל חשד, ירה החיל באויר וצוה לרבי חיים לברח במהירות מן המקום, ותהי לו נפשו לשלל.

רבי אשר זאב ורנר רבה של טבריה, הצטין מאד במצות הכנסת אורחים, לעצמו היה מסתפק במעט, אך לאחרים היה פותח את ביתו לרווחה ומעניק להם ממיטב המאכלים. את מדתו זו למד מרבי מרדכי לידר מטבריה, כאשר פעם הגיע אליו בילדותו כשהוא מלכלך ברפש וטיט, ורבי מרדכי שהיה כבר לבוש באותה שעה בבגדי שבת, פשט את הבגדים, ורחצו במסירות גדולה. מאז הכיר בחשיבות המצוה של הכנסת אורחים והחליט בדתו להתחזק במצוה זו כל ימי חייו.

מפרש היה רבי מאיר מפרמישליץ את הנאמר בפרשה "לאיעת האסף המקנה", וכך היה אומר: "רבונו של עולם! אם לא הגיעה עדין העת לאסוף את צאנך מן הגלות, אזי "השקו הצאן ולכו רעו" - תן להם לפחות פרנסה ברוח, כדי שיוכלו לתחזיק מעמד בגלות המרה עד עת הגאולה..."